

Jyrkkä kanonikokoelma tutkimuksen kohteena

David Heith-Stade, *The Rudder of the Church. A Study of the Theory of Canon Law in Pedalion*. Lund University Publications 2014, 229 s.

Pedalion (kr. πηδάλιον, s. peräsin) on pyhän Nikodemos Hagioreiteksen eli Pyhävuorelaisen (1749–1809) ja Agapios Leonardoksen (1714–1815) laatima kreikkalais-ortodoksisen kirkko-oikeuden säädösten eli kanonien kokoelma. Se julkaistiin ensimmäisen kerran vuonna 1800 Leipzigin kirkollisella painatusluvalla ja tarkistusten jälkeen uudelleen vuonna 1841 Ateenassa. Vaikka *Pedalion* ei koskaan ole ollut virallinen kreikkalais-ortodoksinen kanonien kokoelma, se on ollut hyvin vaikutusvaltainen etenkin Venäjällä ja Romaniassa. Vuonna 1957 ilmestyneen yksityisen englanninkielisen käännöksen siivittäminen sen vaikutus on levinnyt eri puolille maailmaa.

Ruotsalainen David Heith-Stade esittelee väitöskirjassaan *The Rudder of the Church* *Pedalionia* kirkko-oikeuden tutkimuksen näkökulmasta. Tekijä analysoi kirkko-oikeuden käsitettä ja oikeuden soveltamisen kysymystä *Pedalionissa*. Yksi väitöskirjan erikoispiirteitä on, että siinä ei esitellä työn metodologiaa ja lähtökohtia. Johdannossa pitäydytään lähinnä vain keskustelemaan saksalaisen juristin ja historioitsijan Rudolph Sohmin (1841–1917) kirkko-oikeuden käsitteestä. Yllättävä on myös väitöskirjan rikas kymmenensivuinen ruotsinkielinen yhteenveto. Se toimii erinomaisena johdantona *Pedalionin* maailmaan, mutta ei kerro mitään tutkimuksen lähestymistavasta.

Heith-Stade aloittaa tutkimuksensa esittelemällä *Pedalionia*, sen historiallista reseptiä ja ortodoksisen kirkko-oikeuden lähteitä. Esittely on luonteeltaan teksti- ja lähdekriittinen. Se sisältää esimerkkejä *Pedalionin* esitieteellisestä ja osittain mielivaltaisesta lähteiden käytöstä. Tärkeän vertailukohdan muodostavat 1100-luvun klassiset itäroomalaiset kirkko-oikeuden tuntijat Alexios Aristeros, Johannes Zonaras ja Theodoros Balsamon. *Pedalion* perustuu suurelta osin heidän työnsä varaan.

Tekstikriittistä keskustelua seuraa *Pedalionin* tärkeimpien dogmaattis-teologisten lähteiden esittely. Näitä ovat Eugenios Voulgariksen (1716–1806) *Theologikon*, Pietari Mohylan (1596–1647) *Ortodoksisen uskon tunnustus* ja metropoliitta Platon Moskovalaisen (1737–1812) *Katekeesi*. Heith-Stade nimeää myös *Pedalionin* tärkeimmän kirkkohistoriallisen lähteen: Dositheos Jerusalemlaisen (1641–1707) teoksen *Dodekabiblos*.

Pedalionin lähteisiin liittyen keskusteluun ilmaantuu eettis-teologinen pohdinta. Tekijä ilmaisee oman kritiikkinsä ja teologisen näkynsä lähinnä sananvalintojen avulla: "On these issues *Pedalion* differs from both the tradition of Byzantine canon law and *Voulgaris*, since it adheres to Christian primitivism (although based on a historically false view of primitive Christianity) and sees the primitive church as normative" (s. 130).

Vertailu varsinkin *Voulgariksen* teologian kanssa paljastaa, että *Pedalion* määrittelee kirkollisen tradition (etenkin ekumeeniset kirkolliskokoukset), piispan viran ja kirkko-oikeudelliset kanonit karismaattisesti. Niissä ei siis nähdä varsinaista inhimillistä jatkuvan tarkkailun ja muutoksen alaista elementtiä. *Pedalionin* mukaan kirkollinen traditio on Jumalan kirjoittamatonta sanaa. Tästä esimerkiksi seuraa, että *Pedalion* kyseenalaistaa arvojen hierarkian seitsemän ekumeenisen kirkolliskokouksen ja muiden kirkko-oikeudellisten lähteiden välillä.

Tradition tulkinta tukee *Pedalionissa* näkyvää roomalaiskatolisen kirkon vastaista tunnustuskunnallista kampanjaa. Esimerkkinä voidaan mainita kysymys valtakirkon ulkopuolella kastettujen käännyntäisten vastaanotosta. Vaikka ekumeenisten kirkolliskokousten linja vaatii kastetta vain poikkeustapauksissa, *Pedalion* tukee jyrkkää linjaa. Aivan erityisesti näin on läntisen kirkon kohdalla. Yhtenä historiallisena selityksenä *Pedalionin* jyrkkyydelle on 1700-luvun kirkollinen pirstoutuminen. Kaksi kolmasosaa ortodoksisesta kirkosta Ukrainassa ja osa Antiokian patriarkaattia liittyi tuolloin poliittisten tilanteiden ja sisäisten erimielisyyksien tuloksena roomalaiskatoliseen kirkkoon. Tilanteeseen reagoi erityisen voimakkaasti ekumeeninen patriarkka Kyrillos V (1748–51, 52–57), joka teologi Eustratios Argentiniksen tukemana julisti kaikki ei-ortodoksien kasteet mitättömiksi.

Pedalion pohjustaa patriarkka Kyrilloksen teologista linjaa painottamalla *Apostolisian kanoneja*. Se pitää niitä erheellisesti historiallisesti aidosti apostolisina. Todellisuudessa ne ovat peräisin 200- tai 300-luvulla kirjoitetusta, todennäköisesti syyrialaisperäisestä tekstistä, joka sisältyy *Constitutiones Apostolorum* -teoksen kahdeksanteen lukuun. *Pedalionissa* siteerataan myös pyhän piispa Kyprianus Karthagolaisen (200-luku) jyrkkiä käsityksiä kasteesta. Muiden kirkko-isien ja ekumeenisten kirkolliskokousten kastetta koskevia toteamuksia tulkitaan näiden lähteiden valossa.

Heith-Stade tutkii kirkko-oikeudellisten kanonien soveltamista analysoimalla keskeisten käsitteiden käyttöä. Erityisesti on syytä mainita

antinomiset käsiteparit ”oikeus” ja ”hoito” eli *akríbeia* ja *oikonomía* sekä ”oikeus” ja ”tapa” eli *akríbeia* ja *synetheia*. Ensimmäisen antinomian historiallinen tausta rakentuu osaltaan edellä mainitun Kyprianus Karthagolaisen käsityksille. Hänen mukaansa kasteet pää- tai äitikirkon ulkopuolella ovat *oikeudettomia*. Siksi kaikki kirkon yhteyteen palaajat on kastettava. Toisaalta taustalla ovat ekumeenisten kirkolliskokousten päätökset, joissa Kyprianuksen käsitykset rajataan sielunhoidollisista syistä koskemaan vain tietyistä laikoista tulevia.

Pedalionin syntyä edeltävät kirkko-oikeuden tuntijat tulkisivat ja tukivat ekumeenisten kirkolliskokousten korjaavia päätöksiä *ius posterioris* (myöhempi normi on aikaisempaa tarkempi)- ja *ius universalis* (yleiskirkollinen normi on muita oikeampi) -periaatteiden pohjalta. Pedalion asettaa käytännössä oman *oikeus*-käsitteensä sekä *hoito*-käsitteen että näiden myöhempien tulkinnallisten linjojen yläpuolelle. Sama koskee käsitteiden *oikeus* ja *tapa* välistä antinomiaa. Koska kirkko-oikeudellisten kanonien *oikea* tarkoitus on johtaa kristityt elämää antavaan katumukseen, ei niitä voi soveltaa millä *tavalla* hyvänsä. Heith-Stade väittää, että Pedalionin karismaattisesti motivoitu kirkollisen tradition- ja hierarkian käsitys asettaa *oikeuden tavan* yläpuolelle. Asetelma kääntyy tietyissä tapauksissa kanonien *oikeaa* tarkoitusta vastaan. Tekijän mukaan näin selvästikin tapahtuu aikaisemmin kastettujen käännyttäneiden vastaanottoa koskevan tulkinnan kohdalla.

Keskustellessaan tutkimuksensa tuloksista, Heith-Stade vertailee lyhyesti Pedalionin kirkollisen traditon tulkintaa ”Jumalan kirjoittamattomana sanana” myöhempisiin kirkko-oikeuden tuntijoihin. Näitä ovat Panteleimon Rodopoulos, Panyotis Trembelas, Patrick Viscuso ja etenkin Nikodim Milaš. Suurin ero on siinä, että vain Pedalion näkee kirkko-oikeudelliset kanonit ”karismaattisina” eli enemmän tai vähemmän suorana Hengen puheena. Myöhemmille tulkitsijoille kanonit ovat myös ”pyhiä”, mutta tavalla joka ei tue Pedalionin teologista ”primitivismiä”.

Heith-Staden väitöskirjaa voi luonnehtia yksinkertaisen ja kuvailevan otteen varaan rakennetuksi Pedalionin kirkko-oikeuden tulkinnan moniulotteiseksi lähde- ja teologis-moraaliseksi kritiikiksi. Vaikka on ilmeistä, että kirjoittaja on äärimmäisen kriittinen monia Pedalionin keskeisiä piirteitä kohtaan, hän ei varsinaisesti keskustele kritiikkinsä tuloksien merkityksestä eikä niiden mahdollista soveltamista. Tämä normatiivinen tehtävä jää lukijan vastuulle.

Heith-Staden toimintatapa on yllättävä, mutta kontekstin pohjalta ymmärrettävä: valtiollinen, juuriltaan protestantinen ja jälki-kristillinen "teologinen" tiedekunta ei yksinkertaisesti ole luonnollinen konteksti tärkeälle keskustelulle, jolle tämä huolellisesti tehty väitöskirja antaa aiheen.

Johannes Pulkkanen